

ПАРЛАМЕНТЫМ ия LIII-рэ ЗЭХЭСЫГЪУ

Гъэтэрэзыжыынхэм адырагъэштагъ

Тыгъуасэ, тыгъэгъазэм и 9-м, АР-м и Къэралыгъо Совет — Хасэм зичэзыу зэхэсыгъоу илагъэм хэлэжыагъэх АР-м и Лышъхъэу Тхьакъушынэ Аслъан, Премьер-министрэу Къумпыл Мурат, федеральнэ инспектор шъхьалэу Лылуужу Адам, АР-м и Апшъэрэ Хыкум и Тхьаматэу Трэхъо Аслъанэ, Арбитражнэ Хыкумым и Тхьаматэу Лыхъэтыкыо Аскэр, прокурор шъхьалэу Василий Пословскэр, федеральнэ ыкы республикэ кыулыкхуэм, ведомствэхэм япащэхэр. Зэхэсыгъор зрацагъ Парламентым и Тхьаматэу Владимир Нарожнэмрэ ащ игуадзэу Іэщэ Мухьамэдрэ.

дзынхэм, фэтэрыбэ хьурэ унэхэм язэтэгъэпсыхыагъэх игом гъэцэкъэгъэным, 2015-рэ илээс бюджетым ыкы 2016 — 2017-рэ илээсхэмкэ агъэнэфагъэхэм, къэлэгъэпсыным, АР-м икъэралыгъо мылкыу приватизацие шыгъэнымкэ прогнозхэм, чыгу зэфышытыкыкхэм, медицинэм илофышлэхэм чыгу іахьхэр ятыгъэнхэм, нэмыкы лъэныкыохэм афэгъэхыгъэ законхэм зэхьокыныгъэхэр афэшлыгъэнхэмкэ законхэр, законопроектхэр.

Урысые Федерацием исубъект зэфэшхыафхэм яхэбзэгъуцу органхэр клэщакло зыфэху-гъэ джэпсалъэхэми, хэбзэгъуцугъэ зэфэшхыафхэм зэхьокыныгъэхэр афэшлыгъэнхэм афэгъэхыгъэ законхэм япроектхэм еплъыкыау афырлэхэми, зыдырагъэштагъэхэм ыкы зыдырамыгъэштагъэхэм депутатхэр атегушылагъэх.

ХЪУТ Нэфсэт.

Сурэтхэр А. Гусевым тырихыгъэх.

зыгъэзэжыгъэхэр шылэныгъэм хэгъэгъозэжыгъэнхэмкэ Гупчэр зычлэт унэм ягъэцэкъэжыын пэуагъэхъанэу мылкыу гъэнэфагъэ кыхьашт илээс бюджетым кышхыдэлъытэгъэнэу комитетым изэхэсыгъо шызэдаштагъ. Ахэр кыдалытэхэзэ, законом ипроект тегушылэхы, ятлонэрэ еджэгъумкэ аштагъ.

Депутатхэм аухэсыгъэ повесткэм пстэумкы іофыгъо 42-рэ шыгъэнэфагъагъ. Ахэм атегушылэнхэр рамыгъажьзэ, АР-м и Лышъхъэу Тхьакъушынэ Аслъан федеральнэ министерствэхэм япащэхэм ащыцхэм зэлуклэгъоу адырилагъэхэм ыкы зытегушылагъэхэм депутатхэр ащыгъэгъозагъэх. Ащ кызыр-іуагъэмкэ, зылулэгъагъэхэм ащыц УФ-м промышленностымкэ ыкы сатыумкэ иминистр-рэ. Мы илээсыр имыкызэ, тыгъэгъагъэзэм и 28 — 29-м адэжъ, мы министерствэм изичэзыу зэхэсыгъо Адыгеим цызэхичэнэу ыкы нэмыкыхэм адаклоу республикэм мы лъэныкыомкэ ілофхэми зэдатегушылэнхэу ащ кыгъэгъуагъэх. Джащ фэдэу УФ-м и Премьер-министрэ игуадзэу Дмитрий Рогозиным зэлуклэгъу дырилагъ. Станицэу Ханскэм дэт аэродромым игъэцэкъэжыын анахьэу зытегушылагъэхэр. Спорт псэолъэ инэу республикэм шырагъэжыагъэхэм яухыжыын зыфэгъэхыгъагъэр Урысыем спортымкэ иминистрэу Виталий Мутко дырилэгъэ зэдэгущылагъэр. — Спорт псэуалэхэр кыткыкхыгъэрэ лэужхэм яплунлэжынкы анахыбэу шыагъэ кызыхыхыхэрэм зэращыцхэр

ары ахэр лъэхъаным диштэу зэтэгъэпсыхыагъэхэу нахыбэу республикэм итынхэм тызкыпылым ушъхьагъу шъхьалэу ілэр, — кылуагъ ащ. — Ау ахэр маклэу агъэфедэхэу сэлъытэ, зихэхьогъоу, ныбжыкы ащыплъэгъурэр бэу плонплъэкыштэп. Арышъ, спорт псэуалэхэм нахыбэу фэдэ кьатэу гъэфедэгъэ зэрэхуштхэм ащ фэгъэзагъэхэр дэлэжъэнхэ фае.

Нэужым Къэралыгъо Советым — Хасэм и Регламент зэхьокыныгъэу фэхуштхэм статусымкэ, регламентымкэ ыкы депутат этикэмкэ комиси-еим ипащэу Къулэ Аскэрбый ахэм нэлуасэ фишыгъэх. Депутатхэр ахэм атегушылэхы, зэдаштагъэх. Ащ кыкыкыкылоу Светлана Имгрунт Мыекыуапэ исуд участкэу N 5-м имировой судьяу гъэнэфагъэным тегушылагъэх ыкы дырагъэштагъ. Джащ фэдэу АР-м хэдзынхэмкэ и Гупчэ комиси-еим хэтэу Ожъ Руслъан ипшъэрыл-хэр кызырэгъэтлылжыхэрэм дырагъэштэным фэгъэхыгъэ лъэлу тхылым хэплъагъэх, дырагъэштагъ.

Зичэзыу зэхэсыгъом анахь іофыгъо шъхьалэу ыкы игъэ-клотыгъэу зыщытегушылагъэхэм ащыц 2016-рэ илээс бюдже-

Адыгэ Республикэм и Лышъхъэ и Указ

Медалэу «Адыгеим и Щытхъузехъ» зыфилорэр Къ.М. Пэнэшъум
фэгъэшьошэгъэным ехылагъ

Адыгэ Республикэм иэкономикэрэ ибизнэсрэ яхэхьоныгъэ ілахышхо зэрэхышхыагъэм пае медалэу «Адыгеим и Щытхъузехъ» зыфилорэр Пэнэшъу Къэплъан Мухьдинэ ыкыом — пшъэдэкыжыгъэ ыхьырымкэ гъунэпкы гъэнэфагъэ зилэ обществэу «ПМК» Мыекыопэ пивэш заводым» игенеральнэ директор фэгъэшьошэгъэнэу.

Адыгэ Республикэм и Лышъхъэу ТХЪАКІУШЫНЭ Аслъан

къ. Мыекыуапэ,
тыгъэгъазэм и 9, 2015-рэ илээс
N 173

Правительствэ телеграмм

Р. В. Мызэгъым фэкло

Лытэныгъэ зыфэсшырэ Руслъан Владимир ыкыор!
Кынышхоу кыпфыкыокыгъэм — уягуу Урысыем и Лыху-жъуу Мызэгъ Владимир Кіэмгуе ыкыор зэрэщымылэжыым пае сыпфэтхьаусыхэ.

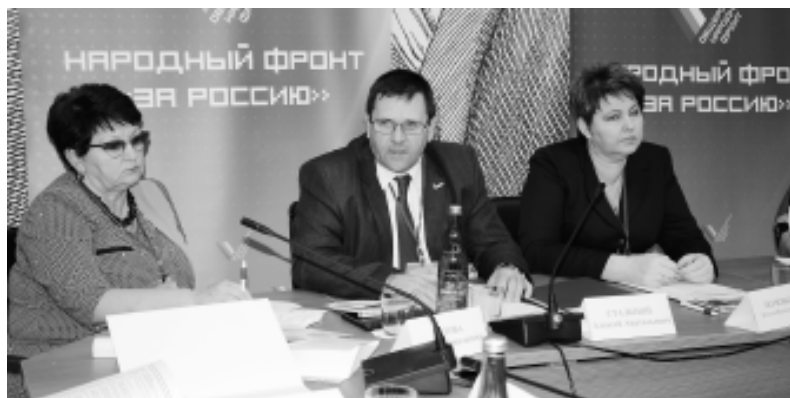
Зэлъашлэрэ летчик-ушэтаклоу, шлэныгъэлэжъ цлэрылоу хэгъэгу иавиацие ихэхьоныгъэ ілахышхо хишылагъ, ілэлэсэ-ныгъэ ин зыхэлъ летчикыбэ ыплугъ.

В. КІ. Мызэгъым ілоф гуетыныгъэшхо дырилагъ, ілэлэсэ-ныгъэ ин хэлъыгъ, ихэгъэгу фэшъыпкыагъ. Адыгеим шып-сэхуэрэм ямызакъоу, ышъхьэккэ ар ышлэнэу зинасып кы-хыгъэгъэ пстэуми члэнэгъэшхо ашыгъ.

Мы мафэхэм уикын кыбдэсгошчы ыкы анахь кыпплэблэгъэ цыфыр зэрэчлэунагъэм пае сыбдэшыгъо. Мызэгъ Влади-мир Кіэмгуе ыкыор гукъэкыжъ дахэккэ тыгу илышт.

**Адыгэ Республикэм и Лышъхъэу
ТХЪАКІУШЫНЭ Аслъан**

Адыгэ Республикэм и Лышъхъэрэ Адыгэ Республикэм иминистрэхэм я Кабинетрэ гухэкышхо ащыхугъ СССР-м изаслуженнэ летчик-ушэтаклоу, Урысыем и Лыху-жъуу Мызэгъ Владимир Кіэмгуе ыкыор дунаим зэрехыжыгъэр ыкы шымылэжыым иунагъорэ ілахылхэмрэ афэтхьаусы-хэх.

Юфыгъуабэмэ ахэплъагъэх, пшъэрылътхэри зыфашыжыгъэх

Общественнэ движениеу «Народнэ фронтым» зехищэгъэ шъолъыр форумыр мы мафэхэм Мыекъуапэ щыкӀуагъ. Ащ лъэныкъо зэфэшхьафхэм афэгъэхьыгъэ юфыгъуабэ къыщалътхыгъ.

«Лъэпкъ зэфэдэныгъэр гъэсэнэгъэмрэ культурэмрэ альапс» зыфилорэ купыр психологхэмрэ социальнэ клэлэгъаджэхэмрэ еджаплэхэм зэралуагъэкӀырэм тегушылагъэх. Ащ кыздихырэ гумэкӀыгъохэр къагъэнэфагъэх.

— ГумэкӀыгъо кызыпкӀырэ ныбжьыкӀэхэм япчъагъэ нахыбэ хъугъэ. Ежъ-ежъы-

кӀалътхыгъэ гумэкӀыгъохэм ащыщ республикэм ит еджаплэхэм яклассхэм арысыр зэрэбэр. Шылэ мазэм и 1-м кызыу-улагъэу Урысыем хэбзэгъэуцугъэу ыштагъэм кызыриорэмкӀэ, ыпӀкӀэ къэралыгъом еджаплэм ахъщэ кыфитлупщыгъэмэ, джы клэлэеджакӀоу чӀэсым елътхыгъэу мылькур къатыщт. Ащ кыкӀлътхыкӀоу нафэ мэхъу еджаплэм клэлэеджакӀо нахыбэ ыштэ къэс ибюджет зэрэахъорэр. Шапхъэхэм кызыралорэмкӀэ, классым клэлэеджакӀо 25-м ехъу исы хъуштӀ, ау зэхъокӀыныгъэу ыпӀкӀэ зигугъу къэтшыгъэхэм къахӀкӀэу, еджаплэхэм ащеджэхэрэм япчъагъэ зэрэахъэхощтым ащ юф щызышӀэхэрэр уиуж итхы.

Шапхъэхэм адимыштӀ, нэбгырэ 25-м ехъу зэрысхэм ягумэкӀыгъо ублӀлӀ классхэм анысыгъ. УблӀлӀ класс 200-у Адыгеим итхэм арысхэм ащыщӀу клэлэеджакӀо мини 4-м ехъур ятӀонэрэ сменӀу еджэх. Ащ дакӀоу кыхъэгъыгъэн фае зы еджаплэм клэлэеджакӀоу чӀэсыр бэми, а псӀупӀэ дэдэм дэтӀу нэмыкӀ еджаплэм щеджэрэр макӀу кызырэхӀкӀырэр. СтаницӀу Джаджэм еджӀпӀ 4 дэт. Шапхъэу щыӀэхэм процент 30-кӀэ нахыбӀу клэлэеджакӀо апэрэм щеджэмэ, адрэхэм

рӀу зидунай зыхъожьхэрэми къахъхъагъ. Ау ахэм юф адэ-зышӀӀэхтхэм япчъагъэ нахь макӀэ шыгъэныр, ставкэхэм къащыгъэкӀэгъэныр оптимизацием кыделътхыт. ЫкӀи апӀу юфшӀэным луагъэкӀыхэрэр психологхэр ары, — кылуагъ мы купым ипачӀу Алексей Стальноим.

Джаш фэдӀу «фронтовикхэм»

Адыгеим игъогухэм языхт, «Доступная среда» зыфилорэ программэр гъэцӀагъэ зэрэхъурэр, коммунальнэ-хызымэ-тым ифӀло-фашӀэхэм афэгъэхыгъэ мониторингӀу шылагъэм кыгъэлъэгъуагъэм юфтхъабзэм ащытегушылагъэх. Гъэсэнэгъэм ылъэныкъокӀэ щылэ гумэкӀыгъохэри форумым кыщалътхыгъэх. Еджаплэхэм социальнэ юфышӀэхэмрэ психологхэмрэ икӀоу зэрымылӀэхэр, клэлэеджакӀохэр зэфӀэдиӀу зэрӀчӀэмысыр, нэмыкӀ юфыгъохэр ахэм ащыщы. Общественнэ движениеу «Народнэ фронтым» илътхыкӀохэм ягъусӀу республикэм игъэцӀкӀоу ыкӀи хэбзэгъэуцӀу кӀулыкъухэр юфтхъабзэм хэлэжъагъэх.

«Фронтовикхэм» зэхашӀэгъэ форумым пшъэрылътхъаӀу илӀэр Урысыем и ПрезидентӀу Владимир Путиным кыгъэуцугъэ унашъохъу жьоныгуаӀкӀэм кӀуаӀӀэ зилӀ хъугъэхэр Адыгеим зэрэцагъэцакӀэхэрэм тегушылагъэныр, ахъщэ кӀольхэ тын-лӀхыным, тэрзӀу мылькур зерамыгъэзеклорэм пӀшуеклогъэныр, унӀшӀо гъэнэфагъэхэр ашӀынхэр ары. КъӀклорэ илътхысым анахъӀу зыдӀэлъжъщтхэ юфыгъохэри джаш фэдӀу конференцием кыщагъэнэфагъэх.

Общественнэ движениеу «Народнэ фронтым» зехищэгъэ форумым хэлэжъагъэхэр купӀи 5-у гошыгъагъэх. «Обществэр ыкӀи хабзэр: зэдӀагушылагъэу зыгъагъэ», «Лъэпкъ зэфэдэныгъэр гъэсэнэгъэмрэ культурэмрэ альапс», «Тызхэт щыӀэныгъэм изытӀ», «Шыпкъагъэ зыхӀэл ыкӀи шуагъэ къэзытырэ экономикэр», «Социальнэ шыпкъагъэр» — мы купхэмкӀэ зӀтеутыгъэу юфтхъабзэр кӀуагъэ. Шъхадж ежъ нахь пӀблӀгъэ юфыгъор кызыщӀалътхырэм екӀолӀэн, еплътхыкӀу илӀэр кырилотыкӀын, упчӀэ илӀэмэ, афигъэзэн ылъӀэкӀыгъ.

ачӀэсыр макӀэ. Ушъхъагъу фэхъурэр апэрэ еджаплэр зэрэдӀагъур, шӀэныгъэ куу зэрэцарагъэгъотырэр ары. Мыщ

сыщтхӀу агъэнэфагъэм фӀэдитӀуӀкӀэ нахыбӀэрэ щысыгъэх «Обществэр ыкӀи хабзэр: зэдӀагушылагъэу зыгъагъэ».

«Шыпкъагъэ зыхӀэл ыкӀи шуагъэ къэзытырэ экономикэр» зыфилорэ купӀи зыхӀэл ыкӀи шуагъэ зэхэтӀу юф зышӀагъэр. Ащ хэлэжъагъэ Адыгэ Республикэм и Премьер-министрӀу Къумпыл Мурат.

— Федеральнэ, шъолъыр ыкӀи чыпӀэ учреждениехэм ялофшӀэн зэрэзэхашӀэрэм елътхыгъэ хэбзэгъэуцӀу кӀулыкъум обществэм еплътхыкӀу кыфырилӀыщтыр. ЗӀкӀэ зӀгъусӀу зӀдӀэлъжъэнхэ фае, — кылуагъ Къумпыл Мурат.

Лъэныкъубэ кызылътхыгъытырэ гупчӀэхэм ялофшӀакӀэ шуа-

гъэу кытырэм, къэралыгъо фӀло-фашӀэхэр цыфхэм зӀралъагъӀэсырэ шыкӀлэм, банкхэмрэ предпринимательхэмрэ зӀфыщытыкӀу ялӀэхэр, ахэм чыфӀэ кырахаынымкӀэ гумэкӀыгъоу къафӀуцухэрэм, нэмыкӀ юфыгъуабэхэми мы зэхасыгъом щытегушылагъэх.

Лъэныкъо зэфэшхьафхэмкӀэ

фӀдэ гумэкӀыгъо республикэм ирайонхэм бӀэрэ ащытӀлӀэгъу.

Коммунальнэ-хызымэ-тым ифӀло-фашӀэхэм, жъы хъугъэ унэхэм цыфхэр кырашыжъынхэм ыкӀи нэмыкӀ юфыгъуабэмэ «Тызхэт щыӀэныгъэм изытӀ» зыфилорэ купым хэтхэр тегушылагъ. КъатыбӀу зӀтӀ унэхэм гъэцӀкӀэжъынхэр ащашӀын-

хэм фӀгъэхыгъэ программэхэр Адыгеим зэрэцагъэцӀкӀӀэхтхэр джаш фэдӀу ащ зы-зэхашӀэгъэх.

— «Доступная среда» зыфилорэ программэр Урысыем зэрэцагъэцакӀэрэм, джаш фэдӀу Адыгеир ащ зӀрэпылътхы непӀэ тытегушылагъ, — кылуагъ общественнэ движениеу «Народнэ фронтым» и ГупчӀэ штаб хэтӀу, «Псауныгъ» зыфилорэ фондым ипачӀу Эдуард Гавриловым. — НепӀэ республикэм гумэкӀыгъоу илътхэр зэхэтфыгъэх, ахэм ядӀгъэзыжъын фӀгъэхыгъэ унашъохэри тшыгъэх. УахътӀу купхэр зэрэзэхэ-

зӀтыраутыгъэ купхэм ялофшӀэн зауым, форумым къӀокӀолагъэхэр зӀкӀэ зыхӀэлъжъгъэхэ пленарнэ зэхасыгъо шылагъ. Юфтхъабзэм еплътхыкӀу фырылӀэмкӀэ, гупшысӀу ашыгъэхэмкӀэ къэзӀрӀуагъыгъэхэр зӀдӀагъагъэх. ЗӀфӀхысыжъӀу куп пӀпчӀы шыгыгъэр къалуагъ, зӀрыгушылӀгъэхэ гумэкӀыгъохэр дагъэ-зыжъынхэм фӀгъэхыгъэу ыпӀкӀэ зыдӀэлъжъщтхэ лъэныкъоу агъэнэфагъэхэм ащӀагъэгозагъэх.

ГЪОНЭЖЪЫКЪО
СӀэтӀнай.

СурӀтхэр лӀшъынӀэ Аслъан тырихыгъэх.

ФИЛОЛОГИЕ ШІЭНЫГЪЭХЭМКІЭ ДОКТОРЭУ ГЪЫЩ НУХЪЭ

Лъэпкъым ыбзэ

Лым ыцІэ къыраІомэ, лъэпкъэу зыщыщыр къашІэу, ащ илъфыгъэхэм къахэкІы. Ащ фэдэу, щэч хэмылбэу, адыгъ лъэпкъым къыхэкІыгъэмэ зэу ащыщ Гъыщ Нухъи. Нухъэ филологие шІэныгъэхэмкІэ доктор, Адыгъ (Щэрджэс) Дунэе Академием иакадемик, ЕвропэмкІэ кавказыбзэмэ апылъ обществэм, бзэм фэгъэхьыгъэ Совет пчъагъэхэм ахэт, Урысые Федерациеми Адыгъ Республикэми шІэныгъэмкІэ язаслуженнэ ІофышІэшху, ІофшІэным иветеран.

Гуетыныгъэ икъу хэлъэу Іоф зэришІэрэм фэшІ мызэу, мытІоу чІыплэ ыкІи гупчэ органхэм щытхъу тхылхэр къыфагъэ-шъошагъэх.

Нухъэ абдзэхэ къоджэшхоу Хъакурынэхъаблэ къыщыхъугъ, щапІугъ. Ятэу Тыркубый ашъхъащымытыжыгъэми, кІэлитІури пшъашъэхэри янэ дэгъоу ыплугъэх, цыфыгъэрэ шъхъэкІафэгъэрэ ахэлъэу къэтэджыгъэх, яфэшъошэ чІыплэ ахэм шылэныгъэм зэрэщабгытыщтым уицыхъэ тебгъэлъы хъунэу щытыгъ. Нухъэ иныбжыкІэгъу иныбджэгъу кІэлабэмэ афэдэу ззоуж илъэс хыльэхэм атефагъ. Ыш-нахыжъ фэшъхъаф гушІуагъо имылэу кын ылъэгъузэ къэтэджыгъ. ЦыкІузэ ІофшІэн хыльэхэм защымдзыеныр шэнышІоу хэлъ хъугъэ. Зэш-зшыпхъухэм анахыкІагъ нахъ мышІэми, дэгъоу зэхышІэтыгъэ янэ кынэу къатырильагъорэр

зыфэдэр, ащ зэрильэкІэу ІэпыІэгъу фэхъуштыгъ.

Ілъэсик нахъ ымыныбжъэу Нухъэ янэ еджаплэм чІигъэхъагъ, ау илъэс нахъ емыджагъэу ащ къычІэкІыжын фаеу хуыгъагъэ нэмыц техакІохэм хэкур зэрауытыгъэм къыхэкІэу. ЩылакІэр зыпкъ зеуцожым, ныбжъ зэфэшъхъафхэр зилэ кІэлэеджакІохэр а зы классым рагъэтысхъагъэх. Еджэныр лъэшэу шІу ылъэгъоу, гуетыныгъэ ин хэлъэу щытыгъ. Усэхэр зэри-тхыхэрэр къыдзэышІэрэ иныбджэгъухэри «поэтыр» аІозэ къеджэхэу хъуштыгъэ.

Мамхыгъэ гурыт еджаплэр 1954-рэ илъэсым къызеуэх нэуж дзэм къулыкъур илъэсицэ щихыгъ, нэужым Адыгъ къэра-лыгъо кІэлэегъэджэ институтым филологиемкІэ ифакультет чІэхъэ. Ащ илІонэрэ курс екІышъ, къалэу Тбилиси дэт къэралыгъо университетым макІо ыкІи ар

1963-рэ илъэсым къеухышъ, къегъэзэжыи, диплом пльыжъэу кавказыбзэхэмкІэ сэнэхъатыр зэрэхихыгъэр зэрытыр ылыгъэу. Грузием икъралыгъо университет щеджэфэ Нухъэ дэгъоу къыгурэлэ наукэм гъэхъагъэ щыпшыным уфэзыщэшт закърор умышъхъахэу ренэу Іоф зыдэ-пшІэжыимэ арэу зэрэщытыр. Бзэм фэгъэзэгъэ кружокхэу университетым щызэхэщэгъэхэм ишыпкъэу ахэлажъэ, студентхэм янауцнэ конференциехэм докладхэр къащешых. А докладхэм ащыщхэр журнал зэфэшъхъафхэм къыхаутэу къыхэкІыгъ. Ащ инасып къыубытыгъ дунаим щызэлъашІэрэ бзэшІэныгъэлэжъхэу А. С. Чикоба-вэ, Г. В. Рогавэ, К. В. Ломатидзе рагъэджэныр. Ахэр арых аспирантурэм щеджэныр игъоу къыфэзыльэгъугъэхэри, бзэшІэныгъэм ыгукІэ фаблэ зышыгъэхэри.

1964-рэ илъэсым Гъыщ Нухъэ Грузием шІэныгъэхэмкІэ и Академие бзэшІэныгъэхэмкІэ и Институт иаспирантурэ изаочнэ отделение чІэхъэ. Іоф ышІэзэ аспирантурэм щеджэныр нахъ тэрэзэу Нухъэ къыхихыгъ. Ащ щеджэ зэхъум, Іоф зэрэзыдэ-шІэжырэм имызакъоу, шІэныгъакІэхэри, ныбджэгъукІэхэри иІэ хъугъэх. Ахэр Важа Шенгела, Гурам Топуриа, Русудан Джанашиа, Нелли Аршба ыкІи нэмыкІэхэри. Непэ къызнэ-сыгъэми ахэм ащыщхэм ныб-

джэгъуныгъэ зэфыщытыкІэхэр адыриІ.

1965-рэ илъэсым икыхъагъым къыщегъэжъагъэу 1968-рэ илъэсым нэс Шэуджэн районым иІэшъхъэтетэу Іоф ешІэ. А Іэна-Іэр ыгъэцакІэзэ, районым гъэ-сэныгъэмрэ культурэмрэ зы-къыщыгъэлэтыгъэнымкІэ Іофышхо зэшІуехы. Общественнэ пшъэ-рыльхэри ІофшІэн дигъэцакІэ-щтыгъэх — КПСС-м ирайком хэтыгъ, народнэ депутатхэм ярайон Совет идепутатыгъ, рай-исполкомым икомиссии зэфэ-шъхъафхэм ахагъахъэщтыгъ.

1968-рэ илъэсым имэкъуогъу къыщегъэжъагъэу АРИГИ-м Іоф щешІэ. А илъэсхэм къакоцІ литературэмкІэ институтым исек-

тор инауцнэ ІофышІэу, бзэм, педагогикэм ыкІи егъэджэнхэм-кІэ методикэм исектор ипа-щэу къыхэкІыгъ, иберийскэ-кав-казыбзэхэмкІэ отдeлым ипэ-щагъ, Іофыгъуабэмэ апылъ от-дeлым пэшэныгъэ дызэрихъагъ. Мы лъэхъаным бзэшІэныгъэм иотдел ипащэу Іоф ешІэ.

А уахътэм къыкоцІ тхыгъэ 400 фэдиз зэлъашІэ хъугъэ шІэ-ныгъэлэжым къыхиутыгъ, тхылъ шъхъафэу 20 къыдигъэкІыгъ. ШІэныгъэлэжым ытхыгъэхэр тыхэгъэгу ыкІи ІэкІыб къэрал зэфэшъхъафхэм къащыдэкІырэ журналхэм къадэхъагъэх. Ду-наим щызэлъашІэрэ шІэныгъэ-лэжъхэм ащ ІофшІагъэхэм ащыщхэм осэшхо къафашыгъ,

Гумзагъ

Мы гущылэр Нухъэ тефэ дэдэу сэлъытэ, сыда пломэ чэщи-мафи зэпымыоу ащ Іоф ешІэ. Зыгорэм уигъэгумэ-кІэу, уфаеу хъумэ, ядэжъ укІо-нэу ищыкІагъэп, ІофшІаплэр ары къызщыбгъотыщтыр. Уемыхъо-псэн умыльэкІынэу Гъыщ Нухъэ цыф шэн шлагъохэр хэлъых. ЗэкІэми ар афэнэгуихыгъэу, ыгу афызэлухыгъэу зэрапэгъо-кІырэр, цыфмэ адэгъушІэныр зэрикласэр зэкІэ зышІэрэмэ ягуапэу хагъэунэфыкІы. Ащ да-кІоу, ежъ шІотэрэз еплъыкІэр хэти емылытыгъэу къеухъу-мэ, ищыкІагъэу ылъытэ хъу-мэ, ихэукъоныгъэ ештэжыи.

Ар ищыІэныгъэкІи, ІофшІа-кІэки зэрыгуазэрэр: наукэм игъогу тетэу, зэфагъэ хэлъэу, хъэлэлэу лажъзэ, ыпэкІэ лъы-кІотэныр, гухэлъыкІэхэу зыфи-гъэуцугъэхэр къыздигъэхъунхэр, патриотэу ыкІи интернациона-листэу зэрэщытым елытыгъэу, цыфхэм, иныбджэгъухэм, Адыгъ Республикэми, Урысыеми афэ-шъыпкъэу афэлэжъэныр.

Нухъэ сыфэгъушІо илъэс 80 зэрэхъугъэм фэшІ. Псауныгъэ пытэ иІэу, гъэхъэгъэшІухэр ышІынхэу, иныбджэгъухэр ренэу пкъэуу къыкІэтынхэу, тилъэпкъ ищытхъу лъагъэу ылэ-тынэу фэсэлэ.

**БЭДЖЭНЭ Мурат.
Тарихъ шІэныгъэхэмкІэ док-
тор, АРИГИ-м ІофышІ.**

Исэнэхъат фэшъыпкъ

Гъыщ Нухъэ Кавказым дэгъоу щызэлъашІэрэ, лъэшэу шагъэлъэплэрэ шІэны-гъэлэжышхоу щыт. Ар ыгу екІоу, шІу ылъэгъоу, ыгъэлъа-плэзэ иадыгабзэ сыдигъуи дэ-лэжъагъ ыкІи дэлажъэ. Адыга-бзэм имызакъоу, иберийскэ-кавказыбзэхэми хэшІыкІ дэгъу афыриІ. Адыгабзэм ехыплэгъэ ІофшІагъэхэр Нухъэ ытхыхэ зы-хъукІэ, ахэр къызфегъэфедэх, зэрегъапшэх, зэфэдэныгъэ е зэфэмыдэныгъэ нэшанэу ахэлъ-хэр хегъэунэфыкІы. Ащ къе-гъэлъагъо купкІ куу ахэлъэу, научнэ екІоллэкІэ шъыпкъэм тетэу ІофшІагъэхэр зэрэтхыгъэ-хэр. Бзэхэр зэригъапшэхэзэ,

ІофшІагъэхэр ытхын ылъэкІы-ным бзэшІэныгъэлэжыымкІэ мэхъанэшхо иІ. А бзэхэр Нухъэ ышІэнымкІэ Грузием зэрэще-джагъэм ишІогъэшхо къэкІуагъ.

Гъыщ Нухъэ ІофшІагъэхэр тыхэгъэгу имызакъоу, нэмыкІ хэгъэгухэми ащызэлъашІэх, аща-гъэлъаплэх ыкІи яІофшІэнхэм ащагъэфедэх.

ИцІыф шІыкІэкІэ укъекІуалэ-ми, бэ дэгъоу къепІоллэн пльэ-кІыщтыр. УІукІэмэ, сыдигъуи гушІубзыоу, ынэгъу зэхэхыгъэу, адыгэмэ зэралоу, къыппэгъо-кІыщт, шІэныгъэм ыкІи шылэ-ныгъэм альэныкъокІи зишІуагъэ къыокІын гущылэхэр къыуио-щтых. Гузэжыгъу горэм ухэ-

Гъыщ Нухъэ зэрэсшІэрэр

Адыгъ музыкальнэ учи-лыщыр къызысэхум, 1967-рэ илъэсым къуаджэу Шэу-джэнхъаблэ дэт еджэплэ-интер-натым Іоф щысшІэнэу сагъэкІо-гъагъ. А лъэхъаным Гъыщ Нухъэ Шэуджэн районом ипащэу ла-жъэщтыгъэ. Сисэнэхъат фэдэ зылэкІэлъ ІофышІэ районым джыри зэрымсыр къыІотагъ, сызэрагъэкІуагъэри зэригуапэр къыхэщыщтыгъ. Силоф дэгъоу згъэцэкІэнэу къызэрэсщыгу-гъырэмэ ышъхъэ къырихыгъ, мыонтэгъу гъэсэпэ гущылэхэри къысІуагъ.

Лъэшэу сегопагъ. Уасэ къы-зэрэсфшІыгъэми сигъэгъушхагъ. ІофшІэным сылухъанэу унашъор зетх нэужым, бын-унагъо, сы-

фагъэми, къыбдэлэпылэнэу хъа-зыр. Научнэ ІофшІэным ехы-лагъэу упчІэхэр ептыгъэхэми, сыдигъуи игуапэу джэуапыр къыуитыжыщт, зэрэпшІын фае-ри къыуиІощт, ащ утезгъэгъу-

зэрысын сІлэмэ къақІэупчІагъ. Зэрэсмылэхэри сэри есІуагъ. Семейжэгъахэу, телефоныр къы-шти, еджаплэм ипэщэ Шъэожъ Аскэрбый фытеуагъ. Аскэрбый хигъэгъозагъ адыгъ кІэлэ ныб-жыкІэ ыдэжъ ІофышІэ ыгъа-кІоу унашъо зэритхыгъэр. Гу-щылэм хэгъэщагъэу, егъэзыгъэ лые хэмылэу еджэплэ щагу кІоцІым дэт унэ хэушъхъафы-кІыгъэм сыригъэтысхъанэу Іуа-гъэ дишІыгъ. Тамэ къызгокІа-гъэм фэдэу сэри Нухъэ дэжъ сыкычІэкІыжыгъ.

Ілъэсыбэ тешагъэу Нухъэ ибын сыфэзынэу хъугъэ.

Лъэхъан гохыгъэп. Адыгэ шэн-хэбзэ зехъаным пыч фэ-хъуштыгъэ. Тиджэгъухэм къащы-шъожъыщтыгъэхэп, джэгум кІо-хэрэр унэ зэфэшъхъафхэм арытысхъэхэти, ешъоштыгъэх, пчэгум къырищэнышъ, къыгъэ-шъон хульфыгъэ джэгъуақІом ыгъотыжыщтыгъэп.

Адыгэ нысэщэ джэгумэ якъэ-Іэтыжын пшъэрылъ зыфэс-шыжыгъэу сыпылтыгъ. Сцена-риери хъазырыгъ, район зы-тІушІи ащысыушэтыгъэу щытыгъ. Гъэлэгъон нысэщэ джэгъу игъэ-кІотыгъэ Мыекъуапэ игупчэу Лениным ыцІэ зыхырэм щы-

резгъэкІокІынэу итхъухъагъ. Сэ сызфэягъэр адыгэ джэгум инэ-шанэхэр зэрэзэхэтыр зэкІэ цыфмэ язгъэлъэгъунэу арыгъэ. Уахътэу дгъэнэфагъэм нысэщэ джэгъу зыпэ илъ унагъохэм нэ-Іуасэ зафэтшыгъ, Гъыщ Нухъэ иунагъо нэмыкІ ныеоежъжын зэрыс ахэдгъотагъэп. Тигухэлъ-хэм Нухъэ ибын нэлуасэ афэт-шыгъ. Сценарием елытыгъэу, ежъхэр зэмыжгъэ пычыгъохэр хэтыгъэхэми, Нухъэ кын щы-мыхъоу тыгурыІуагъ. ІэпыІэ-гушхоу къыткъотхэу Гъыщмэ яджэгъу цыфхэм шэпхъэ-щы-сэшІу афэхъунэу редгъэкІо-кІыгъ. Нэужым лъэпкъ инсти-тутым тыщызэлукІэжыгъ, илъэс тІокІырэ тфырэ хъугъэшъ ты-зэлэушІэгъу.

Ныбжъ чъэпхыгъэ зэригъэ-шлагъэм, гъэхъэгъэ дэгъухэр зэриІэхэм афэшІ Нухъэ сыфэ-гушІо. Сыфай сэ Нухъэ насы-пышІонэу, сыфай псауныгъэ пытэ иІэнэу, сыфай бэгъэшІэ-нэу, илэжыгъэкІэ илъэпкъ ыгъэрэзэнэу, ибын-Іахылхэр кын-гумэкІым щихъанхэу, ныб-джэгъубэмэ яфэбагъэ зэхи-шІэнэу, шІоу сыгу фильр зэкІэ Тхъэм къыфшІэнэу.

**ШЪХЪАПЛЪЭКЪО
ГъуцІыпс.
ШІэныгъэлэжъ.**

дэгъубэ ытхынэу, илъэсыбэ ыгъэшІэнэу тыфэлъаІо.

**ТУТАРЫЩХЭУ
Мариетрэ Марзиетрэ.
Филологие шІэныгъэхэмкІэ
кандидатых.**

КЪЫЗЫХЪУГЪЭР ИЛЪЭС 80 МЭХЪУ

ЫПСЭ ХЕЛЪХЬЭ

Англием, Голландием кьащы-
хаутыгъэх.

Кандидатыцлэр кызырэыфа-
усыгъэ диссертацием лъапсэ
фэхъуыгъагъ Нухъэ иапэрэ тхы-
лъэу «Глаголы лабильной кон-
струкции в адыгейском языке»
(1968) зыфилорэр. Аспиранту-
рэм икъэухыгъом ащ филоло-
гие шлэныгэхэмклэ кандида-
тыцлэр кыфагъэшъошагъ. Ащ
ужу шлэныгъэлэжыном итхыль-
ху «Вопросы эративного строя
адыгских языков» (1985), «Гла-
гол адыгейского языка» (1989),
«Псэушъхъацлэмэ ягуцылалъ»
(1990), «Сравнительный анализ
адыгских языков» (2003), «Все
об адыгах. Зэкълэри адыгэмэ
яхыылагъ» (2002), «Языковед-
ческая литература адыгов»
(2005), илъэс 70-рэ зэрэхъуыгъэм
фгъэхъыгъуэ ежэ ехыылэнгъэ
тхылыу «Талант, возрастной
трудом» зыфилоу профессорэу
Абрэдж Ачэрдан ыгъэхъазыры-
гъэр АРИГИ-м 2005-рэ илъэсым
кыдыгъэкълыгъ, «Мысли нарас-
пашку. Гупшисэ шъхъыхыгъэ-
хэр» (2014) зыфилохэрэр. Адыга-
бзэм илофыгъуаклэхэм зерадэ-
лажьэрэм даклоу, «Адыгэ-урыс
зэхэф гуцылалъэм» изэхэгъэ-
уцон хэлэжыгъэхэми Нухъэ
аышш (2013, 2014).

Гышым инаучнэ юфшлагэхэм чыплэ маклэп ашаубытырэр адыгэ литературэм ильэныкыо зэфэшхьафхэм афэгэхьыгэхэми. Зэлашлэрэ адыгэ тхаклохэу Тевцожь Цыгьо, Клё-

рэзэ Тембот, Хьаткьо Ахьмэд,
Мэцбэшлэ Исхьакь, Іэшъынэ
Хьазрэт, Хьурмэ Хьусенэ, нэ-
мыкхэми ятворчествэ фэгъэ-
хьыгъэ тхыгъэхэри мымаклэу
аш илэх.

Гыйшым илофшлагэхэр республикэм ит гурыт еджап1эхэм як1лэлэегаджэхэм ык1и студентхэм кыызфагъэфедэх. Ащ фэдэу анахь агъэфедэхэрэм зык1э ащыщ псэушхьэхэм ац1эхэм афэгъэхыгыъ гуцыпалъэу ш1эныгъэлэжьиым ыгъэхазырыгъэр. Адыгабзэм ехыыл1эгъэ тхыльэу я 9-рэ классхэм анае Блэгъожь Мирэ игъусэу кыдагъэк1ыгъэри апшъэрэ ык1и гурыт еджап1эхэм ачезыгаджэхэрэм агъэфедэ. Научнэ грамматикэм ипычыгъохэм ахэхьагъэх Нухъэ ытхыгъэхэм ащыщхэр. А пстэумэ къахэк1эу адыгабзэк1э зыщырагъэджэрэ еджеп1э пстэуми ш1эныгъэлэжьиым лъытэныгъэ ин къышпаш1ы.

Нухъэ ушэтын лӕфӕу ашӕ-
рэмкӕ лӕпылӕгъушхо афӕхъу ас-
пирантхэм, шӕныгъӕлӕжъ ныб-
жыкӕлӕхэм. Ахэм докторскӕ,
кандидатскӕ диссертациехэр
пхырагъӕкӕых зыхъукӕ, ар оп-
понентӕу мызӕу, мытӕу агъ-
нӕфагъ. Къэралыгъо ушӕтынхэр
атыхӕ зыхъукӕ, комиссиӕу аш-
лыппӕнзӕу зэхӕцхӕрэм ятхъа-
матӕу бӕрӕ республикӕмрӕ
Къӕбӕртаерӕ яапшӕрӕ еджа-
плӕхэм арагъӕблагъӕщтыгъӕ.
Ар АРИГИ-м иуензӕ Совет,
АКӕУ-м диссертациехэр шы-

пыхыргэкыгыэнымклэ шыцэхэ-
щэгэ Советым, Адыгэ Респу-
бликэм гьэсэныгэмрэ шлэны-
гэмрэклэ и Министрствэ зехи-
щэгэ Совет зауэмэ ялофшлэн
ишыпкьэу ахэлажэ. Ишлэны-
гэхэм ренэу ахигэхэным,
цыфхэм шлу афишлэным, нау-
кэм хэхэнымгэ ышлэным фэлэ-
кьышт илахэ ишхыхэным ре-
нэу зэрагыгуазэрэм ишыхат
хуыгэ докторыцэр кыдихы-
ным фэшл ыгэхэказыргэ дис-
сертациер. 1992-рэ илгэсым
шлэныгэхэмклэ Урысые ака-

демием и Дагьыстан научнэ гупчэу Г. Цадасэ ыцлэклэ шы-
тым бзэмклэ, литературэмклэ
ыкли искусствэмклэ институну
адыгабзэм глаголым мэхванэу
шырилэм фэгъэхыгъэ диссер-
тациер шыпхыргъэкли, фило-
логии шлэныгъэхэмклэ докторы-
цлэр кыфагъэшьшоагъ. Адыга-
бзэмклэ анэх мэхванэ зилэ
ыкли анэх зэхэфыгуаеу шыт
темэмклэ Гышым лофшагъэу
илэхэм яфэшшоэ уасэ шлэ-
ныгълэлэжыбэмэ кыфашыгъ.

Арышъ, адыгъ лъапкӕым
ыцӕ зылӕтыхэрэм, ащ
щытхуу кыфӕзыыхьхэ-
рэм ясатырӕ хэт Гышъ
Нухъ. Мы мафӕхэми
ащ ишыпкӕу фӕла-
жъ, бзӕм фӕгъэхьы-
гъ зӕлукӕгубӕу чыплӕ
зӕфӕшъафхэм ащы-
зӕхӕхӕхэрэм ахӕла-
жъ. Шӕныгъӕлӕжъым
макӕп тапӕкӕ зӕшлу-
и хъ шлоигъ гухӕлышлоу
зыдыгъхӕр.

Нухэ сыд ышлагъ-
ми, ишэнкӀэ зыпкӀэ итӀэу,
адыгагъэм, цӀыф зэхэ-
тыклӀэхэм арыгъуазӀэу
псӀэугъэ. НыбджӀэгъу ха-
лӀэлъыбӀэ иӀ, ежъыри
ишӀэоугъухэм алытӀгӀэрӀ
цӀыф. ИкӀуаджӀэ, ичӀлыгъ
гуспӀэ, илӀакъо гъунэн-
чӀэу арӀэгъушхо, ахэм
апае ыпсӀэ ыгъӀтӀыльы-
ным фӀэхъазыр зыфало-
рӀэм фӀэд.

Ыпшыэккэ кыызэрэхэдгъэщы-
гъэу, а «поэтыгъэ» тэккур Нухъэ
ыбгынагъэп. Наукэм фэгъэхьы-
гъэ юфшлэным кызыщыпызы-
рэм, ыкыуачлэ кыызэрихъэу ус-
хэри, кыбар шхэн зэфшъхьаф-
хэри етхы. Иусэхэм ащышхэр
тикомпозиторхэм ордэщыном
ралъхьагъэх: **«Сэ сызыфаер»**,
«Сыдигъуи ордэ кытфалу»,
«Абдзах» зыфилохэрэр, нэмык-
хэри. Усэхэмрэ пщынальэхэмрэ
зэхэубытагъэу зыдэт тхылъэу
«Пчър насыпым фыусэхы»
(2007) зыфилохэр кыдыгъэкыгы.
Ащ нэмыкзэу тарихь романэу
«Гум итыркьохэр» зыфилохэр
(2009) кыыхаригъэутыгъ. Мы
тхылъым шлэныгъэлэжьышхо-
щыгъэу Щэлэ Казбек осэ-
шхо кыыритыгъагъ.

Хэти игъашлэ зыгорэ кыды-
хумэ шлоигъоу, гугъэллэ пстэури
ащ рипхэу гъэпсыгъ, ащ уехьы-
рэхьышэжыкынуу щытэп. Нухьэ,
«сыаджэгэл!» зылорэм ышэнэу
кытэфэфэр зэклэ ышлгъ. Чыгиги
ыгъэтлысыгъ, уни ышлыгъ, клэ-
литлуи ыплугъ. Научнэ лофэу илэ-
хэр лыгъэклоготэнхэмклэ ишхьэ-
гъусэу Иннэ йэпылэгъушхоу ил.
Попэн хуэмэ, Нухьэ мыпшмы-
жырэ клуачлэ кьезытырэр иун-
гъо зэклужэ ары. Мы мафэхэм
Нухьэ ыныбжэ пхъэс 80-м нэ-
сыгъ, арышъ, псауныгъэ пытэ
илэу, ыклуачлэ исэу, икълэмпынэ
чан зэпытэу, гухэлъышлоу илэ-
хэм кыкларимыгъэчэу, джа ма-
шлэ хэлъэу наукэм зэрэфэла-
жэрэм кыщымыкълэу илхэсы-
бэрэ джыри лъэкпкым фэлэ-
жэнуэ бзэшлэгъгъэм иотдел
илофышлэхэр фэлъалох.

АТЭЖЬАХЬЭ Сайхьат.
АРИГИ-м илофыш, бзэшлэ-
ныгьэлэжь.

Гумыпсэф

ГЫЩ Нухэ шlэныгэ-
лэж, институтым ильэс
50 фэдиз хуыгэу шэлажэ. Сэ
институтым сыкэмыкIозэ Нухэ
иIофшагэхэм сяджэщыг, кIэ-
лэгэаджэхэм яшlэныгэ зыщы-
хакхэхэрэ институтым кыаIоти,
легиэхэм кыаджэщыг. Нэ-
ужым АРИГИ-м тыщызэдэлэжэ-
нэу хуыгэ. Ильэс 15 фэдиз-
рэ Iофыгэ зэфэшхьафхэр кэ-
зыубытырэ отделым ипэщажэ.
Чылэхэм яхышIэ, якультурэ,
ящылэкIэ-псэукIэ зыщызэрагэ-
шIэрэ отделым Iоф щызэдэт-
шлагэ. Нухэ Iоф дэпшlэныр
дэгу, ыналэ кыпIтетэу умы-
шлэгэ щылэмэ, кыбIдэлэщт. Ыгу
етыгэу ышIэрэр ешIэ, джащ
фэдэу ори уегасэ.

Институтым бэшагъэу пшъэ-
рылъ зыфигъэуцужьыгъагъ про-

ект зэхэгъэуцоншыш, чылагъо-хэм къарыкIуагъэм Iоф дэт-шэнэу. Адыгэ шъолпырым ит чылэгъо 225-рэ фэдиз, урыс къутырхэри зэрэхэтэу. Чылэгъуи 100 фэдиз дгъэхъазыргIэ, энциклопедие къыдэдгъэкIыгъ. Ау джыри къэнагъэр макIэп. Мыхэм ягъоин Нухъэ иIахышIу хильхъагъэу шыт. Джы мы илъэхсхэм Нухъэ бзэм изэхэфын зыфигъэзэжьыгъэу мэлажъэ, арэу шытми, зыгорэкIэ уеупчIымэ, джэуап къыуимытыжъэу, уимыгъэразэу укыкIэрыкIыжьы-рэп. ЦIыф гумыпсэф, ышIэрэр ренэу шIомакIэу Iофым пылгъ.

Мы мафэхэм илъэс 80 зэрэхъугъэм пае сифэгушIо, джыри бэрэ къыхтхэтынэу, Iофэу шIу ылъэгъурэр зэрихъашьунэу сифэзIаIо.

ЕМТІЫЛЬ Разыет.
АРИГИ-м илофыш, шлэны-
гъэлэжь.

Жабзэр цыф зэхэтыклэм ылъапс

Лъэгэпиз шлагъу непэ Гъыц Нухъэ зытетыр. Ар филологии шлэныгъэхэмкIэ доктор, академик, АР-ми, УФ-ми яшлэныгъэлэжъ гъэшIуагъ. Исэ-нэхъаткIэ рэзэныгъэ хыгъуатэу зытэлъжыхъэрэ лъэпкъыбзэм фэгъэхъыгъэ IофшIэгъэ 300 фэдиз ащ къыхиутыгъ. Ау IофшIэн шъхъалэ дыкыгъоу зылэпызысэхэрэ, гъэшIэгъон шыхъурэ «Iофтедзэхэри» шлэныгъэлэжым кызфегъотыжык. Ахэм зэу ащыщ усэ зэхэлъхъаныр. Фэщэныгъэ лъэш усэ зэхэлъхъаным зэрэфырилэм ишыхъат 2007-рэ илъэсым Нухъэ кыдыгъэкIыгъэ тхылъэу «**Пчъэр насыпым фылусэхы**» зыфиIорэр.

Нүхэз иусэхэр зыфэгъэхы-
гъэхэр юфыгъо зэфэшъафых,
ау анэхь къахэщэрэр адыгэ
лэпкъым, янэ, икьуаджэ, иклэ-
сэ псыхъоу Фарзэ, тыкъзыулу-
хьэрэ дунаим афэгъэхыгъэ-
хэр ары. «Шульгъу лэшэу
афисилэм клэч фэхьурэп» зы-
филорэ үсэм Нүхэз кышело:

Сыщэлэфэ сызфэразуу
 сянэ гупсэм
 Ыгу хэзгээклэу сэ
 сиггашлэм кыхэкыгыгээп.
 Сызщальфыгыгээу,
 сызщанпугээу чылэ гупсэм
 Идэхэгээ сщыгупшжээу
 ныбжыи хыгыгээп.

Гыщ Нухъ рэзэныгъæ хегъуат цыфым тефэр цытхур филоным. Зæфагъæу елытæ кызыхуыгъæ мафэр хэзыгъæунæ-фыкырæм гопæшхо-рэзэныгъæшхо

зыхилъхьэрэ, гум кьиджыкырэ
усэ фэгъэхьхэр фишыныр. Ащ
фэдэх илъэсыбэрэ илофшлэгъу
гэгъэху Хьэдэгъэлэ Аскэррэ
Хьут Щамсудинэрэ афызэхиль-
хьэгъэ нырджэгъу шаржхэр. Джа
гупшысэхэм атетэу шарж-хыры-
хыхьэхэр афитхыгъ титхэкло 32-
мэ. Ахэм афэдэху лъепкъым
идахэ рзыгъыгуагъэу, зышушлэ-
гъэклэ лъепкъыр зыгъэбаигъэ
цыфхэр Нухьэ пэблагъэх, ахэм
игущыгъэ фабэ афело. Цыфыгъэ
лъэгалпэу Гъыш Нухьэ зынэ-
сыгъэм ар изы лъэныкыу.

Шылыныгээм шульэгуур итэ-
мэпкэ лъэш. Ары гъашлэм ылта-
псэр, ышъхьапэр, ар зыгъэлъ-
тэрэр, зыгъэбагырэр. Гъыш Ну-
хэ итворчества шульэгунуныгъэ
лирикэм чыплэ ин шеубыты.
Шульэгунуныгъэ кьабзэм идэхэ-
гъэ ыкхи ибаигъэ гүфэбэныгъэ-
рэ хьарамынчъагырэ хэлъэу
кьащырелотыкы «Къысфиуцу
огум мазэу», «Сиосэпсы гъуат-
кы», «Нэлпэлъгу шыабэм сыфэ-
гуажэу» зыфилорэ усэхэм ыкхи
нэмьикхэм.

Усакломкiэ шүлэзгүр — на-
сып. Ары итхылы «Пчэр на-
сыпым фыусэхы» ылуи зыкле-
джагър, а цэр зыфиусыгъэ
уэмкiи тхылыр кызкызэлуи-
хырэр. Гур зыгъэлэпэрэпэрэ
зэхашлэр фегъадэ ащ тыгъэм,
мазэм, осэпс гьоткio кызбэм.
Ау гум ишэф Iшлү адыгэхэм
кызхагъэшыныр, шхьэихыгъэу
рыгушыэнхэр яшэнэп. Арыш
шүлэзгүм ышхьэх кырыхмэ
«Адыгъ хабзкiэ кырагъэклү-

на?» елошь, Нухъэ илирическэ герой зыкигыгэумэкырэр. Ащ епэсыгэ лъэкъ шэн-зекъуа-клэхэм якъэготын Iэшэх фэмы-хоу «Iэдэбым сыкълэажэ, си-лъэхъагэу», «Укытэм сызэхе-стыхъэш, Къысхэрэп ышъхъэ сиусе... Къысфэшрэп игугу сиусгэ», — ело.

Баснэхэми Гыш Нухэ аши-
ухэрэп. Баснэхэу «Тыгужыр
мөахы ашыг», «Тэжы, тэжы
зэрэтлэкэу», «Заоклэ пшыгор
кыдымах» зыфиохэрэр лүплэк,
шэрых, сэмэржэумэр лакпыр-
дымрэ эклыгюу тхыгэх.

Илэх Гыыш Нухэ псэушхьэ-хэр герой шхьалэу зыхэт клэлэцкыкхэм афэгэыхьыгэ тхыгэхэри. Ащ фэд, гушылэн пae, «Пыжыи» зыфилорэ. Зы лъэныкъомклэ, авторым мыщ щемумысы бэджэжьыеу шэн-хабзэхэр зыукьорэр, ятлонэрэмклэ — ныбджэгур плытэным, бгъэшлымон уфепл.

Нухъ бэ ышлагър, ау ышлэ-
мэ шлоигбоу кэнагър нахьыб.
«Сишылэныгъэ кьушхъэ псыхьо
чэрым фэд, — elo аш. —
Къызэтемыуцоу мачъэ, лъэшэу
мачъэ, гур ышэфэу мэлүшашъэ.
Зы такыкы зыгорэ сымышышъэ
сышчысын слэкъыштэп». Ар нэ-
шэнэ шлагу. Нухъэ тыфэлъало
ышлагэхэм, игухэлпхэм адез-
гэштэр псауныгъэ пытэ илэ-
нэу, ибын-унагъо датхъэ, гу-
шугагър игъогогъоу шылэнэу.

ШЪХЬЭЛЭХЬО Дариго.
Филологие шлэныгээхэмклэ
кандидат.

ОБЩЕСТВЭУ «ШЭНЫГЪ» ЗЫФИОРЭР ЗЫЗЭХАЩАГЪЭР ИЛЪЭС 65-рэ ХЪУГЪЭ

Шэныгъэм игъогушхо рэкӀо

Адыгэ республикэ организациеу обществэу «Шэныгъэр» зызэхашагъэр шышъхьэу мазэм, 2015-м илъэс 65-рэ хъугъэ. Шэныгъэр цыфхэм ахэгощэгъэн ишъэрылтыр зэшлуиэху ар сыдигъуи гъэпсыгъагъэ. Тихэгъэгушхоу СССР-щтыгъэм ыкӀуачӀэ зынэсырэр, иполитикэ зыфэдэр, ищыӀэкӀэ-псэукӀэ хабзэ ащ цызэдэпсэурэ цыф лъэпкъыбэм щызэлъыгъэшӀэгъэныр мурад шъхьаӀэу обществэм иӀагъ.

МэфэкӀ плену-мыр тыгъэгъазэм и 3-м, 2015-рэ илъэсым гуманитар ушэтынхэмкӀэ Адыгэ республикэ институтэу Т. КӀэрашэм ыцӀэ зыхьы-рэм шыкӀуагъ. Ащ цыфыбэ зэфыцагъ, АР-м лъэпкъ лофхэмкӀэ, ӀэкӀыб къэралхэм ащыпсэурэ тилъэпкъэгъухэм адырӀэ зэпхыныгъэхэмкӀэ ыкӀи къэбар жьугъэм иамалхэмкӀэ и Комитет иотдел ипащэу Нэхэе Саидэ, республикэм ицыф еджэгъэ-гъэсагъэхэр, зэошхом ыкӀи егъэджэн лофшӀэным иветеран гъэшлуагъэу Тыу Амин, АРИГИ-м яшӀэныгъэлэжхэр, аспирантхэр, студентхэр, обществэу «Шэныгъэм» хэтхэр, журналистхэр ащ хэлэжьагъэх.

МэфэкӀ зэхыхьэр шлуфэс псалъэкӀэ кызылӀуиэхыгъ ыкӀи зерищагъ тарихь шӀэныгъэхэмкӀэ докторэу, АРИГИ-м инаучнэ лофышӀэ шъхьаӀэу, об-

Хьанхъу
Руслан.

ществэу «Шэныгъэм» 1997-рэ илъэсым кыщегъэжыагъэу илӀшъхьэтэтэу **Ацумыжъ Казбек**. Лофтхьабзэм гушыӀэ шъхьалэр ащ кыыщишыгъ. Шэныгъэм уфӀэконьыр, ащ гъогу фыхэпхыныр зэрэгухэлъ иныр кӀигъэтхьыгъ ыкӀи мы лофышхор зэшлӀозыхыны зылӀэкӀышт обществэр зэоуж илъэсхэм, шышъхьаӀэу мазэм, 1950-рэ илъэсым Адыгэ хэкум зэрэщы-зэхашагъагъэр, егъэжыаплӀэм щытыгъэхэм — **НэмытӀэкӀэ Юсыф, Константин Новико-**

Ацумыжъ Казбек
зэхэсыгъом
кыщэгъушыӀэ.

вым (Адыгэ къэралыгъо кӀэлэегъэджэ институтым иректорыгъ), **ЯкӀэкӀэ Александр, Хьутыжъ Кимэ** ыкӀи ежъ организациеу илоф лъызыгъэкӀотагъэху, лофышхо зылӀэжыгъэху **Тыу Амин, Павел Коссович, ЛӀэхъусэжъ Алай, Е. Скорынина, С. Исаев, В. Шахановым, А. Псылушом, М. Сихъум, Б. Лъэустэнджэлым, Л. БайкӀулэм, нэмыкӀхэм** ацӀэ кыыриуагъ. Джа илъэсхэм кыащкӀэдзэгъу цыф жьугъэхэр шӀэныгъэкӀэ узэндыгъэнхэм дэлажъэу обществэу «Шэныгъэр» илъэс 65-м кызыррыкӀорэр кыӀуагъ.

Ацумыжъым игушыӀэ щыкӀигъэтхьыгъ шӀэныгъэм, гъэсэныгъэм осэшлу афашӀэу советскэ лъэхъаным шӀэныгъэлэжхэр, кӀэлэегъэджэхэр, врачхэр, юристхэр бэу обществэм илофшӀэн зэрэхалажъэщтыгъэхэр. Ахэм лекцие гъэшӀэгъонхэр лэжъэплӀэ предприятиехэм, колхоз-совхозхэм, еджэплӀэ зэфшъхьафхэм, культурэ гупчэхэм кызырэщашыщтыгъэхэр кыӀуагъ, лекторхэм шӀэныгъэшхо лъэныкӀуабэкӀэ зэрӀагъэр кӀигъэтхьыгъ. Ахэм къадӀурэ цыфхэри зэрэмыцэкуагъэхэр, упчӀэу къатыхэрэр зэрэкуугъэхэр, щылакӀэр куоу зэрагъэшӀэным зэрэфӀэкӀэщы-

гъуагъэхэр, аузэ дунээеплӀыкӀэ псыхьагъэ бгъуитӀумкӀи зэрагъотыщтыгъэр обществэу «Шэныгъэм» ишлушагъэу ылъэгъугъ.

Ацумыжъ Казбек хэгъэгъухомкӀэ апэрэу, унашъоу ашыгъэм диштэу, Всесоюзнэ общественнэ организациеу обществэу «Шэныгъэр» 1947-рэ илъэсым зэрэзэхашагъагъэми кыыщыуцугъ, етӀанэ ащ кыыкӀэлъыкӀоу, шӀольтырхэм яобществэхэр щылӀэхэ зэрэхъугъэм анаӀэ тыраригъэдзагъ. Уахътар нэдэплӀыплӀэ имылӀэу, кӀэгъэзыгъэ фэмыхъоу, шлуагъэ хэлъэу зэрагъэфедэщтыгъэм ищысэу ылытагъ пропагандэ лофыгъуабэу зэшлуахыщтыгъэхэр — научнэ-практическэ конференциехэр, политмафэхэр, зӀукӀэгъу-зэхэгъушыӀэгъухэр. Илъэс 65-рэ гъогур, гъэзӀплӀэ-зэхъокӀыныгъэхэр фэхъухэзэ обществэм кызырриклугъэр, джырэ мафэхэми ипшъэрыл ин ыгъэцакӀэу ар ыпӀэкӀэ зэрэпӀыкӀуатэрэр Казбек хигъэунэфыкӀыгъ. ЛӀэшӀэгукӀэм ижыкӀыцагъ дырагъаштэу, проектхэм лоф зэрадашӀэрэр, программэхэр зэрэзэхэгъэуцохэрэр, а зӀэкӀэ шӀэныгъэм ишлуагъэ цыфхэм зэхыгъэшӀыкӀыгъэным, ащ нахь благъэу кӀэрыт хъунхэм зэрэфэшлушӀэрэр кӀигъэтхьыгъ.

ШӀэныгъэ гъогум зафэу рыкӀогъэ цыфышхохэу Къ. Мамгъэтым, Н. ЦуукӀым, Э. Никоновым ямурад лъагъэкӀуатэу Е. Малышевым, А. ЦыкӀлушом, Д. Нэгъуцум, Дж. МэкӀулэм, Р. Хьанхъум, нэмыкӀхэм илофышхо зэралэжырэр, Хэгъэгум ищылакӀэ кызылӀотыкӀырэ, лӀэужыкӀэхэр зыплӀурэ тхылъхэр, тхыгъэхэр кызырэлӀэкӀэ-кӀыхэрэр кыӀуагъ. Ыгу кыыделӀэу тарихь мэфэкӀ дахэмкӀэ — обществэу «Шэныгъэр» зыщылэр, игъогу зафэу зыпхырищырэр илъэс 65-рэ зэрэхъугъэмкӀэ пстӀэуми къафегъушлуагъ.

Зэрэхабзэу, мэфэкӀ зэхыхъэм хэлажъэхэрэм ащыщыбэмэ рэзэныгъэ тхылъхэр, шлухьафтынхэр афагъэшъошагъэх. АР-м и Лышъхьэу Тхьа-кӀушынэ Аслъан илӀэпылӀэгъу сыдигъокӀи къаригъэкӀэу, гъэсэныгъэм уасэ фишӀэу, сыдрэ гукъэкӀ ин и агъэцӀкӀэнымкӀэ къаделӀэу, зэрэзехишыкӀыхэрэм фӀшӀ мэфэкӀым хэлажъэхэрэм ацӀэкӀэ «тхьауегъэпсэу» рауагъ. ШӀэныгъэр сыдрэ лъэхъанкӀи гъомылӀэшлоу зэрэщытыр мы мэфэкӀым кыырилотыкӀыгъ.

**МАМЫРЫКӀО
Нуриет.**

Сурэтхэр Ӏэшъынэ Аслъан зэхыхъэм кыыщытырихыгъэх.

ИСКУССТВЭМ ИЦЫФХЭР

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо филармоние исимфоническэ оркестрэ иартистэу Сергей Пособиловым музыкальнэ Ӏэмэ-псымэ зэфшъхьафхэмкӀэ дунэе классикэм хэхъэгъэ произведениехэр егъэжъынчых.

Саксофоныр, флейтэр, фэ-шъхьафхэр Сергей Пособило-

вым «къегъэгъушыӀэх». Концертхэм ахэлажъэ зыхъукӀэ, орэ-

Дунэе музыкэр егъэжъынчы

дышъоу зэхытыгъэхы шлоигъоргукӀэ кыӀоу зӀэп зэрэплӀэгъугъэр.

— Сценэм сыкытехъаным ыпӀэкӀэ музыкальнэ произведениеу флейтэмкӀэ, саксофонымкӀэ кыезгъэлощтым пӀэшло-рыгъэшъэу сегупшысэ, — кӀэлуатэ Сергей Пособиловым. — СикӀэлэегъэджэхэм, си-лофшӀэгъухэм сафэраз. Тыдэ сыщылӀэми, ахэр кыызготхэу, ӀэпылӀэгъу кыисфэхъухэу сэлъытэ.

Сергей Пособиловымрэ скрипкэмкӀэ орэдышъохэр кыезыгъэлорэ Светлана Митусрэ зэгъусэхэу концерт хэхыгъэхэр къатыхэу бэрэ тлӀэгъугъэх. Скрипкэр, саксофоныр, флейтэр зедистӀэнхэм фӀшӀ музыкальнэ искусствэм куоу зы-

фэбгъэсэн фае. Артистхэм нэтэхэр зытетхэгъэ тхьапэхэр апашъхьэ илӀхэп. ГукъэкӀыжъэу ялэр ары зэхытагъэхырэр.

Композитор цӀэрылоу Петр Чайковскэм илюбилей фэгъэхьыгъэ пчыхъэзэхыхъэхэм С. Пособиловым ахэлажъэзэ гушыӀэгъу тыфэхъугъ. Музыкэр ищыӀэныгъэ щыщ хъугъэу кӀэлэныбжыкӀэм елӀытэ. Искусствэм лъэпкъхэр зэрэзэфыщэхэрэм кыытегушыӀэныр шэнышлу фэхъугъ.

Къэбэртэе-Бэльтъарым ина-роднэ артистэу, композиторэу, музыкантэу КъэбэрдэкӀэ Мурат илчыхъэзэхыхъэхэр Мые-кӀуапэ, Налщык ащыкӀуагъэх. Адыгэ Республикэм ифилармоние исимфоническэ оркест-

рэрэ М. КъэбэрдэкӀомрэ зэгъусэхэу произведениехэр кыырагъэлуагъэх.

— Ащ фэдэ зэхыхъэхэр непэ лъэшэу тищыкӀагъэх, — зэдэгъушыӀэгъур лъегъэкӀуатэ Сергей Пособиловым. — Музыкэм цыфхэр елӀух.

Адыгэ Республикэм иком-позиторхэм аусыгъэ орэдхэр С. Пособиловым кыырегъалох. КъокӀыплӀэм щыпсэурэ лъэпкъхэм яискусствэхэмкӀэ Къэралыгъо музейу МыекӀуапэ дэ-тым бэмышӀэу сурэтхэм якъэгъэлӀэгъон фэгъэхьыгъэ зэхыхъэу шыкӀуагъэм С. Пособило-вым дунэе классикэм хэхъэгъэ произведениехэр щигъэ-лугъэх. СурэтышӀэу Абас Асыет Налщык кыикӀыгъэу илофшлагъэхэр къагъэлагъохэу зыфе-жъэхэм, Сергей имузыкальнэ Ӏэмэ-псымэхэм тядӀлузэ лъэшэу тигъэгъушлуагъ. Адыгеим икомпозиторхэм аусыгъэхэм тапӀэки лоф зэрадишӀэщтым тыщигъэгъозагъ.

**САХЫДЭКӀО
Нурбий.**

(Къызыкълъыкюрэр тыгъэгъазэм и 9-м къыдэклыгъэ номерым ит).

Курсакрэ Якъубэкъомрэ, зэрэтлэгъурэмклэ, зэуаплэм зэрэзэдитыгъэхэм нэмыклэу зэу-клэгъу-зэдэгущылэгъуитф зэдыр-ялагъ. Зэдэгущылэгъуипллыр урыс дзэпщым ишоигъоныгъэ-клэ, ятфэнэрэ аужыпкъэрэ зэу-клэгъур — Якъубэкъом илъэ-луклэ зэхашэгъагъэх.

Ар зыкълъэлугъэр — ыкьо нахьыжъэу Шъэопасэрэ, ар Якъубэкъом идзэ хэтыгъ, ыкьо нахьыклэу Шъэокласэрэ — урыс-сыдзэм хэтыгъ, зэрэзэхэр амышлэу, (дуэльклэ) зызэзо-ожьхэм, Шъэопасэр хэклодагъ; ащ ихьадэ къалихыжъынышъ, быслымэн шыклэм тетэу ыгъэ-тлылжынышъ ары зыфэагъэр. Ау ащ фэдэ логхэр зэхэзы-фырэр штабыр арымырэу, заом пэлул дзэпщыр арэу Курсак къызырелом, а чэщ дэдэм зыдэжъ къэклогъэ дзэпщыр ежъ ыкьо нахьыклэу, клэлэцлыклузэ, аманатэу урысыдзэм арым-тымэ мыхъунэу чыплэ зэу-цом, аритыгъэгъэ Шъэокласэр (Дмитрий) арэу къычлэклыгъ. Ау тлур джыри зэрэшлэщтыгъэхэп. Уахътэм инэу зэрехо-кыгъэх. Къор лы хъугъэ, тыр жъы хъугъэ. Къор джы дзэ-пэщэ бэлэхъэу урысыдзэм хэтэу адыгэмэ къязэзожышты-гъэ. Ежъ зэрэадыгэр, ыулыгъэ Шъэопасэр ышнахыжъэу, Якъу-бэкъор ятэу зэрэщытыри ымы-шлэхэу. Язэу-клэгъу ыклэм дэжъ нылэп къяхъулагъэр зэрэтхъа-мыклагъор, ар бгъэтэрэзыжъын зэрэмылэкыштыр къызагурыло-жыгъэр. Ахэр эклэ ятэу ылы-тэщтыгъэ Курсак шлуиушъэфы-щтыгъэх, ригъэшлагъэхэп. Ят-фэнэрэ зэу-клэгъуми Якъубэ-къор ыкьо зыкълэупчлэми, Кур-сак къырылауагъэп.

Мы образитлур — Якъубэ-къомрэ Курсакрэ — романым щызэпыщыт шыпкъэх ягуп-шысаклэки, яшъхъэзехъаклэки, ядунэтетыклэ-псэу-клэки, ро-маным чыплэу щаубытырэмкли, ар зэдэгущылэгъухэу зэдыр-яла-гъэхэм ахэтэлъагъо. Якъубэ-къор зыфэдэгъэ цыфыр нахъ къыдгурылоним пae зэу-клэ-гъуитфымэ купклэу ахэлъыр клэкл дэдэу къэттын.

Апэрэ зэу-клэгъур

Капитанэу Курсак: Зи-усхъан, Пшызэ лүшъо ипэщэ атаманыр къыплуклэу къыбдэ-гушылэ шлоигъу.

Якъубэкъор: Угушылэным емыклу хэлъэп, емыклар — уз-оныр ары. лашэр жижабзэм къысилоу сьда зыфаер?

Капитанэу Курсак: Улуклэмэ ежъ къыуион. Сэ къысилоу пшъэрл къысфилыгъэп. — Мы зэу-клэгъум я 2-рэ зэу-клэ-гъур зыщыреклокышты уахътэ-ри чыплэри щагъэнэфагъ.

Ятлонэрэ зэу-клэгъур

Капитанэу Курсак: Лы-гъэчэ заор зэтэгъэуцуи, хъа-улыеу цыфхэр хэмыклогъэнхэу, уизэолхэр пкыгъухэу, уилъэкъ-ыцлэклэ, пачыхъэм пэгъоклы-рэмэ къахъх. Пачыхъэр гуклэ-гъуш, уилыгъэ зынэсырэр ешлэ, ош фэдэ лыхъужмэ уасэ афе-шы. Уныбжыкыл, уапэ илы-ри бэ. Ори уигъэрэзэщт, уилъэ-кыи пашэ уфишлыжышты.

Аужырэ оркъыр лъэпкъым фэшъыпкъагъ

ХЪАУДЭКЪО
ШЫХЪАМЫЗ

Якъубэкъор: Пачыхъэм ицлыфмэ ынэшлу ащэрэф, па-щэхэуи ерэшлых. Сэ сищыкла-гъэп ащ илэпылэгъу. Мылкъу сыфэбанэу, пщыгъо сыклэнэцлэу лъэпкъым ыпэ сиууагъэп, ахэр зыфэбанэхэрэр ячлыгу, ядин, яшъхъафитныгъ, ащ нахъ лъаплэ цылэп... Пачыхъэр тауж ерэк, ихэгъэгу ерэгъалорыш, тэри зы лъэпкъэу дунаим тыкхытэхъуагъ, ислъам диныр ташъхъагъэу тыпсэу тшоигъу... Зылэ лы-заклэм къысфилыгъэм сыллы-лэбэщтэп.

Ящэнэрэ зэу-клэгъур

Якъубэкъор: ... Сыпфэгъу-шлэ, майор, ащ фэдэу уиофхэр зэпыфэщтмэ, генерал шъуашэри чыжъэу щылъэп.

Майорэу Курсак: Тхъауе-гъэпсэу! Хэти игъэхъагъэ члэ-нагъэ фамышлэу игъом агъэла-плэ... Хэкыплитлу уилэр, гъэрэу зыкълэпщыт е сабынтлоу уилэмэ анахыклар аманатэу къытэп-тышты. Нахыбэрэ укытпэмы-уцужынышъу гушылэ къэптышты. Якъубэкъор зэртыгъэ чы-плэр къин дэдагъ. Пым хъу-рэябзэу дэклэплэ, дэхъаплэ имылэу къыуцухъагъэх. Арэу щытми, чэщым къуаджэм къы-дэнагъэхэмрэ изэолхэмрэ ышъ-хъагырэ пытаплэм екларэу гъо-члэгъымклэ Якъубэкъом дишъ-жыгъэх.

Яплэнэрэ зэу-клэгъур

Майорэу Курсак: Ыпэклэ къызэрэослуагъэу... апэрэу — лашэр огъэтыллы, ятлонэрэу — мамыр къуаджэу эклэпщагъэ-хэр япсэуплэмэ яогъэклужыкх, ори уикъуаджи мамырэу шъу-кыткъоуоуонымклэ тхъэ къэло, ящэнэрэмклэ — аманатэу уишъэо нахыкклэ къытэоты.

Якъубэкъор: Мамыр къуа-джэхэр ячлыплэхэм клужынышъу фытыныгъэ ястышты. Шъэо на-хыкклэу зигугъу къэпшыгъэмклэ, лъэпкъым ихъатырклэ, илыагъэу

ллы тымыгъэчъэнэу, сыкъе-зэгъы. лашэр дгъэтыллынымрэ къуаджэм тхъэрыло ышлынымрэ сэрэп изыхъухъэрэр, хасэр ары. Ащклэ тызэхэгущылэжъын фае.

Ятфэнэрэ зэу-клэгъур

Генералэу Курсак: ... Олъэ-гъуа сэ сызхэсыр, къэсылэ-жыгъэр? Джары шъо джэнэт зыфашъулорэр.

Якъубэкъор: Джэнэтыр Тхъэм илэшлагъ, уезэщырэп, клодыжырэп, мыхэр цыфым илэшлагъэх, ащ фэдэуи мэклоды-жыкх. Мылкъум шхор еккы. Шхогъуалэм мылкъу зилэр теклодэжы.

Генералэу Курсак: Ау щытми, сижыгъо, къэсылэжы-гъэу, гупсэфыплэм сис, мылкъу сил, унэлутхэр, чыраклохэр си-лэх. А пстэури сызфэзоогъэ пачыхъэм къыситыгъэх. Мары мы тхылыри сэ къысфэгъэ-жыгъэу тхыгъэ. О сьд къэ-улэжыгъ, шъо зэрэшъуло хаб-зэу, адыгэ цыкылу?

Якъубэкъор: Насыпынчъэу къэбгъэнагъэхэр къэолытэ. А пстэури нэпсых, лыпысых, ем ичылапхъэх. Урыгушхонэу зы-пари ахэслъагорэп. О упсэ адрэмэ анахъ лэшлэп.

Генералэу Курсак: Тэ ты-хэгъэгущу, хэгъэгу гухэлъым тегъалорышлэ. Шъо шъухэгъэ-гоп, дунаим хэшъушылэ цылэп, хэти шъхъафэу ышъхъэ фэбанэ.

Якъубэкъор: Орырэ сэры-рэ тизао зэфэдэп. О учы-гоп узыщызаорэр, хымэ члыгу, арышъ, утехакы. Заоклэ цлэрыло охъу, шъуаши, мылкъуи, бгъэ-халхыи къэолэжы. Сэ сичлыгу къэсэухъумэ. Ищыклагъэп ащ мылкъуи, шъуаши, бгъэхал-хыи, ащ нахъ лъаплэ щылэп, тэрыклэ ар напэм ыуас. Тэ тилъэпкъ напэм фэшл ыпсэ шъхъасыштытэ. Зэфэшъхъафых тигухэлъхэр, генерал, тигушылэ, тигупшыси зэдэхъуштытэ. Ар къызыбгурылоштыр укызыры-хъухъэгъэ унэм заом имашло къызыкладзэклэ ары.

Генералэу Курсак: А гуп-шысэм, олэгу, ори лъэпкъыри шъутеклуадэ. Тилашэ римыгъэ-уцоллагъэмэ ащыщэу аужырэ оркъэу оры къэнагъэр. Сьд узыщыгугырэр? Пачыхъэм игушылэ пытэ, сьд шъулауагъэу, сьд шъулагъэкли игухэлъ зэб-лихъунэу щытэп.

Якъубэкъор: ... Къызгу-рылауагъэр зы, тидунэепплыкли, тиамали зэфэдэхэп. Ори сэри сьд фэдиз тлауагъэкли, ар зэб-лэтхъун тлэкыштытэп...

Мы зэу-клэгъу-зэдэгущылэ-гъуитфымклэ авторым къыгъэ-лэагъон ыпэкыгъэ нэбгыритлэм ягупшысаклы, яакыл зынэсырэ лъэагплэри, зытегушылэхэрэ логфымом изэшлохын еклопклэ зэфэшъхъафхэу щылэхэмклэ яеплыкклэхэр зэрэзетемыфэ-хэрэри. Бгъуитлэм акыачли, яамалхэри, зыфэбанэхэрэ пшъ-рыл шъхъалэхэри зэрэзетеклы-хэрэр. Курсак игушылэхэм къа-щыхегъэщы кыуачлэр зыдэщылэ лъэныкър, пачыхъэм игушылэ зэрэпытэр, игухэлъ зэблихъунэу зэрэщымытыр. Ежъхэм зэралоу, «кыуачлэм кыуачлэр реклы», «лэкклэ зилэм лашэр кыыхехы». Джары экклэ эклопклэжырэп. Джары Якъубэкъом зыкылауа-гъэр: «тидунэепплыкли, ти-амали зэфэдэп».

Якъубэкъом иобраз нахъ къыдгурылоним, илыгъэрэ ицы-фыгъэрэ зынэсыхэрэ лъэагплэр нахъ зэхэтшыкыным пae джы-ри зы зэу-клэгъу-зэдэгущылэгъу клэклэу къэдгъэлъэгъон. Ар ро-маным ияпшыкыплэнэрэшъхъ ары. Шыпкъэр площтмэ, мы шъхъэм уеджэныр, ухэткли, псынклагъоп, урэхъатэу еджэ-гъуай ыкли щэлэгъуай, гум хэ-тысхъэ.

Курсак къызебгынэм ыуж чэщыр хэклотагъэу Якъубэкъор заом пэлул дзэпщэу Дмит-рий дэжъ къэкылауагъ ыкьоу Шъэопасэ ихьадэ къылихы-жынышъу.

Якъубэкъор: ... Тхъэу егъашлэми сызфэшъыпкъагъэм хъакъ стелъэу ыпашъхъэ си-мышъажынышъу, быслымэн шы-

клэм тетэу сишъао згъэтыллы-жынышъу сыфэагъ. Узыфэе уасэр къысалори сишъао ихьадэ къы-сэтыжъ.

Дмитрий: Хьадэхэр сцэхэу сихабзэп.

Якъубэкъор: ... Шъуа-зыфагу иллым сыщыгъуаз. Шъуа-лэныкьо шимыгъотыгъэ гугъэ-багъэр Дариет талэныкьо шигъотыгъ. Сыкложыны ыла-гъэмэ, апэрэ мафэм щегъэ-жъагъэу шъхъафитэу щытыгъ.

Дмитрий: Сьд зылыгыгъэр адэ? Цыф лэлыр шлу ылъэ-гъугъэу къычлэклын.

Якъубэкъор: — Мылкъумклэ тышъупэчыжъ, цыфыгъэмклэ шъо шъукытпэчыжъ. Ар Да-риет псынклэу къыгурылауагъ.

Дмитрий: Уиклалэ сиушъ-хъакыгъ. Силуагъэ сыу-кыштытэп.

Якъубэкъор: О пшъхъэ изакъоу уфэгумэкли, тэ зэ-рэлэпкъэу тышъуушъхъакыгъ. Тхъэр зы, о хымэ хьадэм уры-джэгъуэу, сэ слыи хэклигъэр члэсидзыжыгъэу Тхъэм ыпа-шъхъэ тимыгъэхъажъ. Титлуи тигъэпщынэщт...

Къэлогъэн фае, мы зэдэгъу-щылэгъур оклофэ нэбгыритлэм язи джыри ышлэщтыгъэп тымрэ кьо нахыкклэмрэ зэрэзэдэгъу-щылэхэрэр. Зэу-клэгъум ыклэм дэжъ нылэп Якъубэкъо оркъым къызгурылауагъэр иклэлитлу зэ-рэзэзожыгъэхэр, кьо нахы-клэм кьо нахыжыыр къызэри-у-кыгъэр.

Якъубэкъор: ... Шыпкъэр къыпфэзылотэн зылэкыштыр зыцлэ къеплогъэ Курсак ары. Къэплауагъэр шыпкъэмэ, непэ пшынахыжъ уукыжыгъэклэ сенэгъе...

Шъэокласи (Дмитрий) ар къыгурылауагъэу гуаф уегъашлы ыужылоклэ зэрэпсэугъэмклэ. Якъубэкъом игушылэхэм ауж зыпари къыримылоу «... кур къызэкларигъашли, Шъэопасэ ихьадэ клэклор теубгъуагъэу илъэу, иши куклэм пышлэжы-гъэу, къаритыжи Якъубэкъомрэ Къумалыкъомрэ (ар игъусагъ) къытлупщыжыгъэх. Ежъыри а чэщ дэдэм шым зыридзи Гъо-жыйкъалэ фиузенкыгъ...» «ятэ нэпцлэу» Курсак дэжъ, логфым ишыпкъаплэ зэригъэшлэнэу... Пчэдыжыым Курсак ыбгъэ къамэр хэлугъэу унэм къырагъо-тэжыгъ.

Шъэопасэ ятлонэрэ мафэм агъэтыллыгъ, ихьадэгъэ цы-фыбэ щызэблэкыгъ. Къехъула-гъэм ихъэзабыгъэ ышъоклэ къызахимгъэщэу Якъубэкъом ыгу шъэуитлур бзэмылоу щигъэе-жыштыгъ. Ари аужырэ оркъым изылыгъэ нэшанэу къыгъэлъэ-гъуагъ. Шъэокласэ натыхъа-емэ ахъхъажы, псэемыблэжъу пым езоожыгъ, ыши ылы ышлэжыгъ... Анапэ лүшъом шыклогъэ заом хэклодэжыгъэу къалотэжы.

Якъубэкъо оркъыр пым гъэ-рэу зыритынышъу фэмыеу Тыр-куем икыжыгъ. Аужырэ ор-къым илъэуж ащ шыклодыгъ.

Зэман чыжъэхэм къащыуб-лагъэу, непэрэ мафэхэм къа-нэсыжъэу, щылэныгъэм зэрэ-щыхъу хабзэу, тарихым къызэ-ригъэлъагорэмкли, пщыхэмрэ байхэмрэ зы бгъумклэ, зигъот маклэхэмрэ тхъамыклэхэмрэ мыдрэ бгъумклэ къэгъэзагъэ-хэу, зэпыщыт псынэпкытлүмэ афэдэхэу, зэпэгъэуцугъэхэу тызщыпсэурэ дунаим игъогу мыпсынклэхэм къарэклох. Арэ-уштыуи лъэпкъ литературэхэ-ми къащагъэлъагъох.

(Джыри къыкълэыкыштытэп.)

ИСКУССТВЭР — ТИБАИНЫГЪ

Орэдым ытамэ
зерэушъомбгъу

Лъэпкъ искусствэр щыIэныгъэм нахьышIоу шашIэным фэшI орэдышъохэр зыусыхэрэм ялытыгъэр макIэп. ЛыIужью Къэлэшъао Тэхьутэмыкъуае шэпсэу, ипчыхъэзэхьэ тыгъэгъазэм и 11-м культурэм и Унэшхоу къуаджэм дэтым шыкIошт.

Аслъан пэщэныгъэ зыдызэрихьэрэ хорым сыхэтыгъ. А уахътэр ары орэдым икупкI зэхэсхынымкIэ искусствэм кIуачIэу иIэр нахь къыспкырыхьэ зыхьугъэр.

Къ. ЛыIужьюм ыусырэ музыкэр аранжировкэ ешыжы. Ащ фэдэ амал композитор пстэуми яIэп. Музыкальнэ Iэмэ-псымэу произведением щыIухэрэр зэфещэх. Чым тызэрэщыпсэурэм фэгъэхьыгъэ усэу МэщбэшIэ Исхьакъ ытхыгъэм техыгъэ орэдыр Къэлэшъао ыусыныр къехьыльэкIыгъэп. Усэм орэдышъор шIэхэу къыщигъотыгъ.

Лыхъэс Мухьдинэ «Хьохъу» зыфилоу ытхыгъэм техыгъэ орэдыр тиреспубликэ имызакъоу, тильэпкъэгъухэр зыщыпсэурэ хэгъэгъухэм ащызэхыхьы. Хьунэго Саидэ иусэу «Сэлэ» зыцIэр оред дахэ хьугъэ. Израиль ит адыгэ

къуаджэу Кфар-Камэ фэгъэхьыгъэ орэдым лъэпкъым иджэмакъэ щызэхэхьы. Ацумыжэ Адамэ гушыIэхэр ытхыгъэх.

Дунэе фестиваль-зэнэкъокъухэм Къ. ЛыIужью ахэлажэ. Адыгеим икIыгъэ купым игъусэу Тыркуем зэкIом, тильэпкъэгъухэм гушыIэгъу зерафэхьыгъагъэр щыгъупшэрэп. Адыгабзэр дэгъоу амышIэрэми, орэдым едэлхъэзэ, хэгъэгъу зэфэшъафхэм арысхэр нахь зэпэблагъэ зэрэхьытхэм егупшысэщыгъэх. ТикIэлэцIыкIухэр усэхэм адыгабзэкIэ къызэрэджэхэрэр, оред къызэралорэр Тыркуем ис тильэпкъэгъухэм агъэшагъоштыгъ, дахэкIэ къахьуапсэщыгъэх.

Композиторым ыусырэр цIыфхэм зэхамыхы зыхьукIэ, игушъхьэ кIуачIэ зимылэтэу урихьылIэшт. Орэдыло дэгъухэм Iоф адапшIэзэ, уитворчествэ хэгъэхьон зэрэплъэкIыштым ЛыIужью Къэлэшъао къытфитегущыIагъ. Къуаджэм удэсэу цIыфхэм зэхыхы ашIоигъо оредхэр уикъэлэмыпэ къычIэкIынкхэм фэшI щыIэныгъэм игутеу дэгъоу зэхэпхын фæе. Къэлэшъао композиторхэм акIырэлплъ. Натхъо Джанхъот шъэбагъэ хэлъэу зэрэусэщыгъэм, КIырг Юрэ иорэдхэу художественнэ самодеятельностым хэтхэм къалохэрэм, нэмыкIхэм плуныгъэ мэхьэнэ ин яIэу елпытэ, итворчествэ хегъахьо.

Уимэфэки мафэ пае тыпфэгъушIо, Къэлэшъау. УигушъышIухэр къыбдэхьунхэу, уиунагъо удатхьэу ущылэнэу пфэтэлэ. Тхьэм бэгъашIэ уешI.

Сурэтым итыр: **ЛыIужью Къэлэшъау.**

Зэхэзыщагъэр
ыкIи къыдэзыгъэкIырэр:

Адыгэ Республикэм лъэпкъ IофхэмкIэ, IэкIыб къэралхэм ащыпсэурэ тильэпкъэгъухэм адыряIэ зэпхыныгъэхэмкIэ ыкIи къэбар жъугъэм иамалхэмкIэ и Комитет
Адресыр: ур. Крестьянскэр, 236

Редакциер
зидэщыIэр:

385000,
къ. Мыекъуапэ,
ур. Первомайскэр,
197.

Телефонхэр:

приемнэр:
52-16-79,
редактор шъхьалэм
иапэрэ гуадзэр:
52-49-44,

редактор гуадзэр-
пшъэдэкIыжъ зы-
хьырэ секретарыр:
52-16-77.

E-mail:

adygvoice@mail.ru

Зыщаушыхьатыгъэр:

Урысые Федерацием хэутын IофхэмкIэ, телерадиокъэтынхэмкIэ ыкIи зэлъыIэсыкIэ амалхэмкIэ и Министерствэ и Темыр-Кавказ чIыплэ гъэlorышIаплэ, зэраушыхьатыгъэ номерыр
ПИ №ТУ23-00916

Зыщыхаутырэр

ОАО-у
«Полиграф-ЮГ»,
385000,
къ. Мыекъуапэ,
ур. Пионерскэр,
268

ЗэкIэмкIи

пчыгагъэр

3250

Индексхэр

52161

52162

Зак. 1016

Хэутыным
узыцIыгъэхэнэу щыт
уахътэр
Сыхьатыр 18.00
ЗыщыкIэтхэгъэхэ
уахътэр
Сыхьатыр 18.00

Редактор
шъхьалэр
Дэрбэ Тимур

Редактор шъхьалэм
иапэрэ гуадзэр

**МэшлIэкъо
Саид**

ПшъэдэкIыжъ
зыхьырэ
секретарыр
**ЖакIэмыкъо
Аминэт**

ПОЛИТИКЭМРЭ СПОРТЫМРЭ

Гимным тедэлүзэ, тыхэгъэгъу тырэгъушхо

дэзыхыгъэ Ирина Роднинам нэпсыр къехьыгъэ хэгъэгъу игимн зэрэжынычыгъагъэр тшыгъупшэрэп.

Апэрэ чIыплэр къызэрэдиыхьгъэм фэшI лъэрычъэ спортым щызэлэашIэрэ И. Роднинар пчэгум рагъэблагъи, медалыр къыратыжыныгъэу зыфэжъэхэм, нэпсыр къызэрехьытхыгъэм икъэбар бэрэ зэхэтыгъэ.

— Сихэгъэгъу сызэрэрыгушхорэр нэпсэу къысэхьэрэм къыгъэлэгуагъ, — къытиIуагъ Ирина Роднинам.

Узыщыпсэурэ хэгъэгъур, шьолпырыр зэрэбгъэлэплэхэрэр къэплуатэхэзэ, уичIыгу, уянэ-уятэхэм, уикIэлэцIыкIугъор зыфэдагъэр, лъапцIэу урамыр, псы нэпкхэр, мэз Iупэхэр къызэрэлпчыхьэщытхыгъэхэр нэгум къыкIэуцох. Орэдым зэрэхэлъэу, Родинар сыда къызыщэжъэрэр? УпчIэм иджэуап ор-орэу къзогъытжы тхыльхэм уяджэ, гимным, патриотическэ плуныгъэм афэгъэхьыгъэ оредхэм уядэлэу зыхьукIэ. Опсэу, сихэгъэгъоу сикIасэр!

Сурэтым итхэр: **«Динамо МГТУ-м» иешIаглохэр Урысыем игимн едэлүх.**

Политикэмрэ спортымрэ язэпхыныгъэхэр щыIэныгъэм щэпытэх. Зэнэкъокъур рагъэжъэным ыпэкIэ хэгъэгъум, шьолпырэу узыщыпсэурэм ягимнхэр зэхэхьэм шэлүх. Стадионим, спортым иунэ къэкIуагъэхэр щытхэу музыкэм едэлүх, оредышъом хэлъ гушыIэхэр къалох.

Мыекъопэ баскетбол командэу «Динамо-МГТУ-м» мы мафэхэм ешIэгъухэр тикъалэ щырилагъэх. Нижний Тагил икомандэ зэлү-

кIэгъоу дыряIэщтыр рагъэжъэным ыпэкIэ Урысыем игимн залым щыIугъ. А уахътэм тиспортсменхэр зэготхэу хэгъэгъумрэ

Адыгеимрэ ябыракъхэу алэтыхэрэм алъэныкъокIэ плыагъэх. Тибаскетболистхэр нэгъэуплэпIэгъум къыкIоцI зегурыIуагъэх, IаплI зэращэкIи гимным едэлүгъэх. Оредышъор къызырагъалом ыуж спортсменхэри, зэнэкъокъум еплъынэу къэкIуагъэхэри Iэгъу зэфытеуагъэх.

Уихэгъэгъу, уиреспубликэ ягимнхэм уядэлуныр орыкIэ сыда? УпчIэм джэуапыр къетыжыгъошIоп. Олимпиадэ джэгунхэм дышъэ медальхэр гъогъегъуищэ къащы-

НЫБЖЫКIЭХЭМРЭ СЭНЭХЪАТХЭМРЭ

ЩыIэныгъэм щызэгъусэх

Орэдыр игъусэу щыIэныгъэм игъогу рыкIо зышIоигъо Цышэ Зарэ мэкъэ Iэтыгъэ дахэ иI. Адыгэ Республикэм иколледжэу У. Тхьабысымым ыцIэкIэ щытым шеджэрэ пшъашъэм имурадхэм тащигъэгъозагъ.

— Уисэнэхъат зыфэбгъэсэнэмкIэ кIэлэгъаджэу узыIукIэрэм имэхьанэ нахьышIоу къызгурыIуагъ, — къелуатэ Дунэе ыкIи шьолпыр фестиваль-зэнэкъокъухэм щытхьуцIэхэр къащыдэзыхыгъэ Цышэ Зарэ. — Тхьэм насып къысити, оредыло цIэрылоу Нэхэе Тэмарэ сыIукагъ, сикIэлэгъаджэ хьугъэ.

— Зарэ исэнэхъат ыгу рехьы. Мыекъуапэ итворческэ объединениеу «Ошъадэм» рагъэблэгъагъ. Колледжым шеджэзэ концертхэм ахэлажэ. Оредыло цIэрыло хьуштэу сэлпытэ, — къытиIуагъ Урысыем, Абхъазым язаслуженнэ артисткэу, Адыгеим инароднэ артисткэу Нэхэе Тэмарэ.

Адыгэ Республикэм искусствэхэмкIэ иколледжэу У. Тхьабысымым ыцIэкIэ щытыр къызызэлэуахыгъэр илъэс 55-рэ хьугъэ. Еджаплэм щызэхэащэгъэ концертхэм, зэхэхьэхэм Нэхэе Тэмари, Цышэ Зари ахэлэжъагъэх, яорэдхэмкIэ тагъэгъушIуагъ.

**Нэклибгъор зыгъэхьазырыгъэр
ЕМТИЛЬ Нурбий.**

Сурэтым итхэр: **Цышэ Зарэ ыкIи
Нэхэе Тэмар.**